

Terenga 3: Hōtaka 01 - Ngā Āpitianga Panoni

Kei ngā ringa mau toki te tārai tonu mai nei i te waka o te reo Māori, nau mai ki tēnei terenga hou o Ako. Nā tātou tēnei kaupapa. Nō tātou tēnei waka. Piki mai anō ki runga kia tere ai tātou ki runga i te moana o whakarauora reo.

Hei Mahi Whakarongo

Kia tahuri te aro ki te hōtaka o Tautohetohe hei mahi whakarongo mā tātou, me ngā kōrero i whakapuakina ai e taku tungāne, e Rāhui e pā ana ki te tuku whenua ki ngā hāhi. Mā koutou anō hoki ēnei pātai e whakautu:

- 1) E whakaae ana, e whakahē ana rānei a Rāhui ki ngā mahi tuku whenua ki ngā hāhi?
- 2) He kupu whakarangatira kei roto i te tautohetohe?
- 3) He aha te tikanga o te kōrero 'E kore a muri e hokia' i roto i tēnei horopaki?

He Whakamārama

I te reo Māori, he huarahi ka whāia hei whakawhānui i te tikanga o te kupu. Ka noho te kupu matua pēnei i te kupu 'hoki', kātahi ka tāpirihia tētehi kūmua (prefix), pēnei i te 'whaka-' me tētehi kūmuri (suffix) pēnei i te '-a'. Anei te kupu hou ka puta:

hoki = to return

whaka**hokia** = return it; to be returned

I ēnei kupu e whai ake nei kua tohua ngā kūmua ki te tae whero, kua tohua ngā kūmuri ki te tae kākārīki. He pango tonu te kupu matua.

whaka**hokia**
whaka**mahia**

tīmatanga
puku**mahi**

whaka**takotoria**
taki**noho**

He kūmua	He kūmuri
taki- , puku - , kai- , whaka- ,	-tanga, -hanga, -nga, -ranga (kupu ingoa) -tia, ria, mia, na, ngia, hia, whia, kina... (kupu hāngū)

Hei Mahi

Māu e āpiti te kūmua, te kūmuri, ngā mea e rua rānei ki ngā kupu kikorangi, e noho tika ai te rerenga.

1. Koinā te take i **takoto** ai e mātou ki mua i te **whakawā** o te kōti whenua.
2. Hei **tīmata** ake, kia **tuwhera** te hui ki te karakia.
3. **noho**, kia **kite** ai te pouaka whakaata e ngā tamariki e noho ana ki muri.
4. Ko tātou ngā **hautū** o te waka. Mā tātou e **ū** te waka ki uta.
5. I **wete** ngā here i runga i ngā **ako**.

He Whakautu:

1. Koinā te take i **whakatakotokia** ai e mātou ki mua i te **kaiwhakawā** o te kōti whenua
2. Hei **tīmatanga** ake, kia **whakatuwherahia** te hui ki te karakia.
3. **Takinoho**, kia **kitea** ai te pouaka whakaata e ngā tamariki e noho ana ki muri.
4. Ko tātou ngā **kaihautū** o te waka. Mā tātou e **whakaū** te waka ki uta.
5. I **wetekina** ngā here i runga i ngā **kaiako**.